

לחץ חברתי וקונפורמיות

הרב שי יהודאי

אוכלוסיית היעד: כיתות ז'–י"ב | מספר המשתתפים המומלץ: 20 | זמן: שני שיעורים
ציוד נדרש: מחשב, מקרן, מסך ורמקולים; לוח וטוש (אפשר).

רציונל

"האדם הוא יצור חברתי" – כתב אלפרד אדלר, ובמילים דומות ביטאו רעיון זה גם הפילוסופים בני יוון. האדם גדל וחי בתוך חברה, וממילא הוא שואב ממנה הרבה מאמונותיו, תובנותיו והרגליו. מסתבר שהפרט אינו מודע למידת השפעתה של החברה עליו. בסדנה זו ננסה לבחון את השפעותיה של החברה על היחיד, ולהציף אותן למודעות של עצמנו.

מטרות

1. הבנת ההשפעה שיש לחברה על היחיד והכרה בכוחה;
2. עמידה על הצדדים החיוביים והשליליים של הקונפורמיות;
3. הקניית כלים למציאת דרכים להימנע מהצדדים השליליים הכרוכים בקונפורמיות (חשיבה ביקורתית).

מהלך ההפעלה

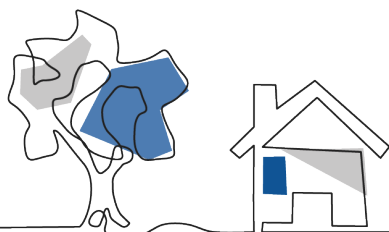
שלב ראשון

נבקש מחמישה תלמידים לצאת מן הכיתה. כל התלמידים שבכיתה יקבעו, בהסכמה, תנוחה מסוימת, וכולם יפעלו לפי ההחלטה שתתקבל (לדוגמה: כולם יושבים כשהרגליים מוגבהות, כולם עומדים מאחורי הכיסאות, כולם עוצמים עיניים וכדומה).

נכניס תלמיד אחד פנימה, נבקש ממנו להתיישב במקומו ונעקוב אחר תגובתו: האם יעשה את מה שכל הכיתה עושה? בכל פעם נכניס תלמיד אחד, ונחזור על התהליך.

לאחר מכן נשאל את הנכנסים כיצד הרגישו כשנכנסו, על מה חשבו וכן הלאה.

אפשרות לפתיח נוסף – להפנות לתלמידים את השאלה: "מי הרגיש הבוקר פלנגס (מילה שלא קיימת)?" לפני הצגת השאלה לכיתה, נבקש ממושתתפים אחדים לשתף עימנו פעולה וכשהשאלה תישאל – להשיב עליה. ננסה לבדוק מתי מישחו 'יישבר' וישאל מה פשר המילה הזאת.

שלב שני

נקרין או נכתוב את המילה "קונפורמיות" על הלוח, ונשאל את התלמידים אם הם יודעים מה משמעותה.

לאחר מכן נכתוב או נקרין את ההגדרה:

"קונפורמיות פירושה הליכה בתלם וקבלת נורמות וכללים המקובלים בחברה, לעיתים גם כאשר הדבר סותר את אמונתו או דעתו של האדם."

שאלה לדין

← האם הקונפורמיות חיובית או שלילית?

כמו לדברים רבים בחיים, גם לקונפורמיות ישנם היבטים חיוביים והיבטים שליליים.

נשרטט על הלוח טבלה שיש בה שתי עמודות: חיובי/שלילי, ונכתוב את הפרטים שיעלו התלמידים – כל פרט בעמודה המתאימה לו.

שלב שלישי

שלב זה יעסוק בבירור השאלה: עד כמה אנחנו מושפעים מהחברה?

לחידוד הבנת התופעה, נצפה בסרטון: "הניסוי של סלומון אש", המציג ניסוי מפורסם (אפשר למצוא אותו במרשתת).

שאלות לדין

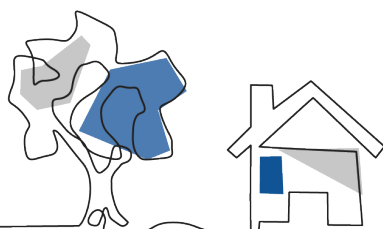
- * מה הסיבות לתופעת הקונפורמיות?
- * תנו דוגמאות נוספות מהחיים (מקרים אמיתיים) שבהם היחיד מושפע מהחברה (אופנה, התנהגות וכד').
- * תנו דוגמאות מהחיים למקרים שבהם היחיד מושפע מהחברה מבלי שיהיה מודע לכך.

שלב רביעי

בקטע שלפנינו, מחבר ספר החינוך מבאר את דבריו הידועים "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות". בהסברו הוא עוסק באורח החיים שאדם בוחר לעצמו.

דע, כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבתו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ובכוח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות. ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצות, אם יעסוק תמיד בדברים של דופי, כאלו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באמנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אמנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו כמו שאמרנו.

ועל כן אמרו חכמים ז"ל (מכות כג ע"ב) רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, כדי להתפייס בהן כל מחשבותינו ולהיות בהן כל עסקינו להטיב לנו באחריתנו. כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד.

ורמזו ז"ל על זה (מנחות מג ע"ב) באומרם כל מי שיש לו מזוזה בפתחו וציצית בבגדו ותפלין בראשו, מובטח לו שלא יחטא, לפי שאלו מצות תמידיות, ונפעל בהן תמיד.

לכן אתה ראה גם ראה, מה מלאכתך ועסקך, כי אחריהם תמשך ואתה לא תמשכם. ואל יבטיחך יצרך לומר, אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלהים, מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים, בשווקים וברחובות, להתלוצץ עם הלצים, ולדבר צחות, וכיוצא באלו הדברים שאין מביאין עליהן אשמות וחטאות, הלא גם לי לבב כמוהם, קטני עבה ממותניהם, ומדוע ימשכוני הם אחריהם?

אל בני, השמר מפניהם, פן תילכד ברשתם. רבים שתו מתוך כך כוס תרעלתם, ואתה את נפשך תציל. ואחר דעתך זה, אל יקשה עליך מעתה ריבוי המצות בעניין זכירת נסי מצרים, שהם עמוד גדול בתורתנו, כי ברבות עסקינו בהם, נתפעל אל הדבר, כמו שאמרנו.

(ספר החינוך, מצווה טז: "שלא לשבור עצם מן הפסח")

שאלות לדיון

- ← מה מלמד אותנו ספר החינוך?
- ← אילו ביקשנו ממחבר ספר החינוך המלצה בעניין בחירת חברים, מה לדעתכם הייתה המלצתו?
- ← התוכלו לנסח בלשונכם את הנחייתו של ספר החינוך בנוגע להשפעת החברה? נסו!

סיכום

החיים מזמנים לנו השפעות מצד גורמים חיצוניים רבים. לחלקן אנו מודעים, ולאחרות – איננו מודעים. ככל שהמודעות העצמית שלנו גבוהה יותר, כך נוכל לזהות את המקרים שבהם אנו הולכים בעקבות ה'עדר' ומוחקים את הזהות שלנו, ולהבחין בינם ובין מקרים אחרים שבהם אנו עושים את הדברים מתוך בחירה שלנו. יש מקרים שבהם נרגיש ונבין שההליכה אחר הרוב מתאימה לנו והיא נכונה, ואזי נבחר ללכת עם כולם, ואין בזה שום דופי. ואולם חשוב שבמקרים אחרים, שבהם לדעתנו הכלל הפך ל'עדר' והוא הולך לכיוון מוטעה – נמצא בתוכנו את הכוח ללכת 'כנגד הזרם' על פי החלטתנו והבנתנו. בתקופת גיל ההתבגרות בני הנעורים עסוקים מאוד בבירור זהותם האישית וגיבושה, בחיפוש מקומם בחברה וכדומה, ועל כן זיהוי המצבים השונים וההבחנה בין מצב למצב – חשיבותם רבה. וכמותם חשובה הקניית כלים שיאפשרו לבני הנעורים לגלות בתוכם אומץ לחרוג מן הכלל, ולפעול לאור האמת כפי שהם מבינים אותה.

